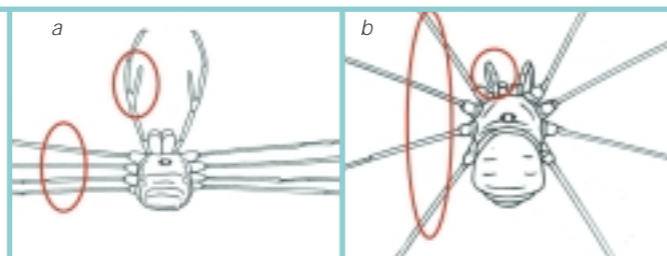

De hooiwagen

Dicranopalpus ramosus in Noord-Holland

- Schematische tekening van de rusthouding van *Dicranopalpus ramosus* (a) vergeleken met een 'typische' hooiwagen (b). De belangrijkste determinatiekenmerken zijn de gevorkte palp en de evenwijdig zijdelings uitgestrekte poten.

Dicranopalpus ramosus is een hooiwagen die zich vrij recent in Nederland heeft gevestigd. Het lijkt er op dat deze soort aan een spectaculaire opmars bezig is. Om dit vermoeden te bevestigen ontvangen we graag meer waarnemingen van deze interessante hooiwagen.

Dicranopalpus ramosus (Simon, 1909) is heel makkelijk te herkennen. Het lichaam van het mannetje is ongeveer 3 mm lang. Het lijf is afgeplat, geelbruin, vaak met een donkere dwarsband bij de ogen ('boevenmasker'). Het vrouwtje is tot 6 mm lang, geelbruin met lichte en donkere dwarsstreepjes. Het achterlijf van het vrouwtje eindigt in een soort bochel. Het meest unieke kenmerk van *Dicranopalpus ramosus* is de rusthouding, waarbij alle poten evenwijdig aan elkaar, zijdelings worden uitgestrekt. Een tweede eenvoudige kenmerk zit op de palpen, die zich aan de voorzijde van het lichaam vlak naast de kaken bevinden. Palpen worden gebruikt voor het manoeuvreren van voedsel en waarschijnlijk ook als tastzintuig (Sankey & Savory 1974). Deze palpen zijn bij *D. ramosus* vertakt; dit 'vorkje' komt bij geen enkele andere hooiwagensoort voor.

Dicranopalpus ramosus leeft vooral in struiken, bomen, hagen, op hekken, afrasteringen, tegen palen en op muren, meestal in de buurt van huizen en tuinen. De jonge dieren worden vanaf begin juli gevon-

den, de volwassen hooiwagens van half augustus tot in december, in zachte winters zelfs tot in februari.

Pas in 1993 is *D. ramosus* voor het eerst in Nederland waargenomen (Cuppen 1994). Hierna volgden sinds 2003 enkele nieuwe waarnemingen. In Nederland kijken maar weinig mensen naar hooiwagens. Hierdoor lijkt zijn uitbreiding sprongsgewijs plaats te vinden. Tot voor kort kenden wij zeer verspreide waarnemingen uit Noord-Brabant, Gelderland, Overijssel, Utrecht en Zuid-Holland. Vroeger kwam deze soort vooral voor rond de westelijke Middellandse Zee. Hij is nu bekend uit Marokko, Spanje, Portugal, Engeland, Frankrijk, België, Duitsland en Nederland. Wellicht is het veranderende klimaat de oorzaak van zijn spectaculaire uitbreiding noordwaarts. Omdat deze hooiwagen vaak in de buurt van mensen leeft zijn toevallige verplaatsingen met goederen of ander transport een mogelijke verklaring voor zijn snelle uitbreiding. Ook kunnen hooiwagens waarschijnlijk lopend flinke afstanden afleggen. De ecologie van *D. ramosus* is, zoals

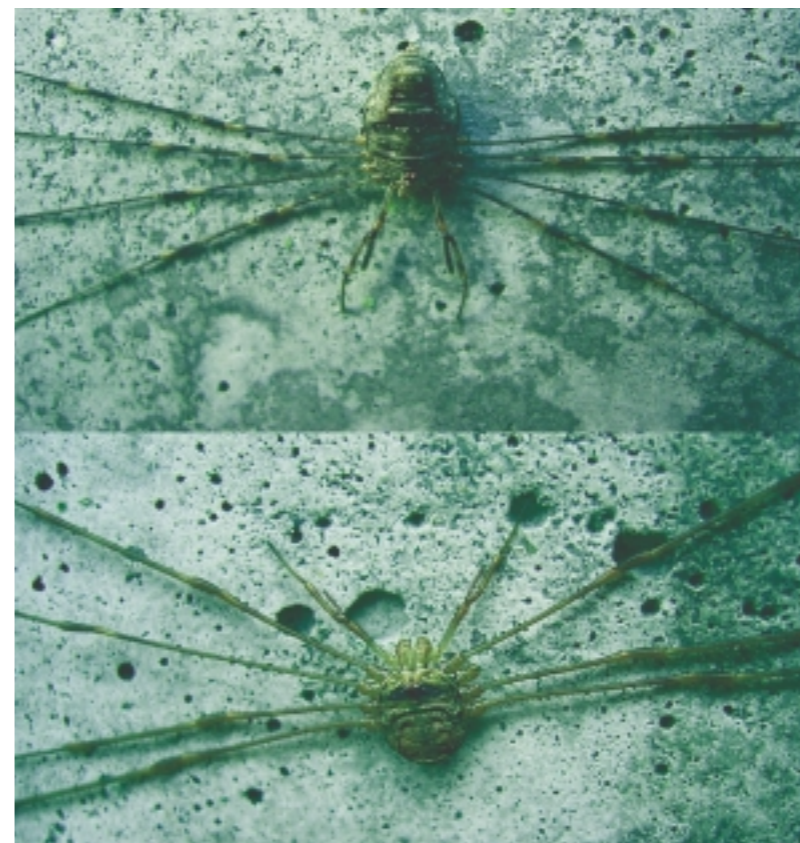
voor de meeste hooiwagensoorten, niet goed onderzocht. Mogelijk heeft de komst van deze nieuwe soort consequenties voor andere hooiwagensoorten. Om al deze redenen is het belangrijk om nauwlettend de uitbreiding van nieuwe soorten in de gaten te houden.

Vondst in Purmerend

De tweede auteur houdt al enkele jaren de vindplaatsen van *D. ramosus* bij, maar de soort was tot voor kort nog geen enkele keer in Noord-Holland aangetroffen (Wijnhoven 2004 & 2005). De dichtstbijzijnde vindplaats was Leiden. Op 27 september 2005 vond de eerste auteur *D. ramosus* voor de eerste maal in Noord-Holland, op een huismuur in Purmerend. Op 1 januari 2006 werd nog een individu op een andere huismuur in dezelfde stad aangetroffen. Het betrof in beide gevallen vrouwtjes.

Oproep

Het is vrij onwaarschijnlijk dat *D. ramosus* een geïsoleerde populatie in Purmerend heeft en wij verwachten dan ook dat hij intussen op veel meer plekken in Noord-

- Een vrouwtje (boven) en mannetje (onder) van de hooiwagen *Dicranopalpus ramosus*. Foto: Hay Wijnhoven.

dat wel in Nederland voorkomt. Daarom wordt binnen afzienbare tijd een nieuwe sleutel gepubliceerd waarmee alle soorten op naam gebracht kunnen worden. Wie zijn waarnemingen aan andere soorten wil doorgeven kan dat doen via de website van het European Invertebrate Survey-Nederland (www.naturalis.nl/eis) of weer via onderstaande adressen.

Jinze Noordijk
Van der Waalsstraat 34
6706 JR Wageningen
Jinze.Noordijk@wur.nl
Hay Wijnhoven
Groesbeeksedwarsweg 300
6521 DW Nijmegen
Hayw@xs4all.nl

Holland moet voorkomen. Graag zouden wij waarnemingen door krijgen van deze interessante hooiwagen. Door middel van dit artikel hopen wij dat u in de periode augustus tot en met december op zoek wilt gaan naar 'evenwijdig wijdbeens' zittende hooiwagens met een gevorkte palp. Ze zijn vooral aan te treffen op allerlei muren. Vooral bij vochtig weer, bijvoorbeeld na regen of mist, klimmen ze tegen muren een aardig eind omhoog, bijvoorbeeld tot onder de dakgoot. Maar let op: meer hooiwagensoorten vertonen dit gedrag! De rusthouding van die andere soorten is echter altijd met alle acht poten straalsgewijs uitgespreid.

Vondsten kunnen doorgegeven worden aan onderstaande adressen. Een korte omschrijving van de vindplaats, inclusief de Amersfoort-

coördinaten (kilometerhok), is wenselijk. Ook het aantal gevonden exemplaren, de sekse (mannetjes/vrouwtjes) en/of een digitale foto worden zeer op prijs gesteld.

Andere hooiwagens

Voor Nederland zijn op het moment 28 hooiwagensoorten bekend (Wijnhoven 2005). Een deel daarvan is ook algemeen in tuinen. Voorbeelden zijn *Phalangium opilio*, *Opilio canestrinii*, *Rilaena triangularis*, *Oligolophus tridens*, *Leiobunum rotundum* en *Paroligolophus agrestis*. Geïnteresseerden hebben zo een makkelijke plek om deze leuke diergroep eens beter te bekijken. Wie meer wil weten van hooiwagens kan de oude werken van Spoek (1975) en van Sankey en Savory (1974) eens opzoeken en lezen. Jammer genoeg ontbreekt in beide publicaties een aantal soorten

Literatuur

- CUPPEN J.G.M., 1994. *Dicranopalpus ramosus*, a new species of harvestman for the Netherlands (Opiliona: Phalangidae). *Entomologische Berichten* 54: 176-178.
- SANKEY, J.H.P. & T.H. SAVORY, 1974. *British Harvestmen, Arachnida: Opiliones*. Keys and notes for the identification of the species. Academic Press, Londen.
- SPOEK, G.L., 1975. De hooiwagens (Opiliona) van Nederland. Wetenschappelijke Mededelingen KNNV 50 (tweede herziende druk). 32 p.
- WIJNHOVEN H., 2004. De stille opmars van de hooiwagen *Dicranopalpus ramosus* in Nederland (Arachnida: Opiliones). *Nieuwsbrief Spined* 19: 9-12.
- WIJNHOVEN H., 2005. Checkliste der Niederländischen Weberknechte (Arachnida: Opiliona). *Nieuwsbrief Spined* 20: 4-12.